

Im folgenden habe ich die Originale abgescannt, da ich der niederländischen Sprache nur bedingt mächtig bin, können also entsprechende Fehler enthalten sein. Auch habe ich nicht die Originalabsätze des Buchs beibehalten können. Falk Urlen

Toen ik dan eindelijk na
zeven en dertig jaar weer
in Kassel kwam en vertelde
wat men ons als dwangarbeiders
had aangedaan, geloofde men
mij niet, dus werd ik regelrecht
tot leugenaar verklaard.
En terwijl ik dacht dat de haat
al was verjaard brak plotseling
de storm weer in mij los.
Nu een stengun, er zwaaiend mee
door de straten gaan en uitschreeuwen,
„Hier godverdomme en daar en ginder,
wie op mijn weg komt jaag ik volmet lood.“
Maar toen ik op de Wilhelmshöhe de
stad weer overzag begon hij plotseling
te branden.
Een zee van vuur en overal de
bulderende dood.
Ik wierp mijn wapen weg en schaamde mij.
Tienduizend doden toen.
Daar mag geen mens, nee nooit geen mens meer bij.

BALLADE VAN DE WAANZIN

Er is zo weinig veranderd.
Goed, goed, de oude stad
is er niet meer en veel
schuldigen zijn inmiddels
wat we ze zo vaak hebben
gewenst, dood als een pier.
Maar eenmaal hier is
het alsof het weer is
begonnen. De kantine stond hier,
en daar de barakken, het modderpad,
de luizen en de kakkerlakken,
de lagerführer en al die andere ratten.

Het balktoilet, de koolsoep en de sanitäter.
De zwarte zalf, de gaten in
je benen tot aan het bot.
De vloeken en de vraag naar God.
Voorarbeider Brück de zenuwlijer,
zijn Poolse maat een gatjesglijer,
Werkschutz Stein, barbaar onder barbaren.
Om zes uur 's morgens koffie halen,
een kan met gore surrogaat.
De blonde jongen van krib vier die 's nachts vaak
hulde van
het heimwee dat al maanden
aan hem vrat.
Semmler met zijn grote smoel,
zijn vetkuif en de hitlersnor,
maar die bij luchtalarm zijn
broek zat vol te schijten.

Door weer en wind naar 't Jägerhof
voor eten zonder bon.
De vreugde als er post was van
je ouders en het meisje waar je steeds van droomde.
De krankenstube waar men alleen
maar aspirine had en waar
je sterven kon, voor jou haalde
men immers weer een ander.
Op maandagavond 'kalt' verdelen
een oberländer voor een week,
wat worst en marmelade, de kaas
die stonk, een plakje margarine v
an amper honderd gram.
En als er eens controle kwam
na klachten over 't slechte
eten, dan was het feest, er werd
dan erwtensoep gegeten, en je ging
voor een paar dagen aan de race.
De klompschoen en de lappen om
je voet in plaats van kousen.
De bommen op de stad, het vuur.
Alles weer plat.
Het massagraf in Kassel en in Bettenhausen.
De vele vrienden die nooit thuisgekomen zijn.
Gesneuveld voor de waanzin van een man.
Na drie en veertig jaar gaat het soms weer beginnen.

Je droomt, je bent weer bang.
Na drie en veertig jaar gaat het nog steeds beginnen.
Twee jaar duurt soms een leven lang.

KASSEL 1984

Nu ik weer door deze stad
wandel, veerkrachtiger dan toen,
de sterk klimmende straten in vaste cadans bestijg, mij
niet weet achtervolgd door
schreeuwende soldaten, mijn maag gevuld in het hotel
waar ik verblijf, geen hakenkruis meer
zie en geen alarm meer hoor, zou ik me volkomen vrij
moeten voelen, maar er is altijd wel
iets dat oude wonden openscheurt. Zoals de
taxichauffeur die amper antwoord geeft op mijn
beleefde vragen.
De agent die snauwt als ik
een zebrapad negeer.
Een foto van een soldaat achter een etalageruit.
En later weer een man die, als ik vraag naar een
bepaalde straat, aanbiedt met mij mee te lopen.
Het deed me even hopen, maar omstreeks middernacht
brak in de Werner Hilpert Strasse, opnieuw de Tweede
Wereldoorlog uit.

UNTERE KÖNIGSSTRASSE

Tussen de brandende ruine's
van de Untere Königsstrasse
aten we soep en brood dat
aan de daklozen werd verstrekt.
Nu veertig jaar later lijkt
het alsof er niets gebeurd is.
Dat het niet hier gebeurde,
maar in een andere stad, i
n een ander leven heel ver voor nu.

WALDAU 1981

Ergens onder deze huizen of
onder het asfalt van deze weg,
liggen de resten van jaren machteloosheid,
van honger, mishandeling,
angst en verdriet.
Hier liggen de resten, een

voetlap, een veel gelezen brief,
wankle voetstappen in de modder
en sneeuw, een schreeuw,
een vloek of gebed.
Hier moet het zijn, de eerste
luizen in de naden van mijn hemd.
De laatste snik van Harm die heimwee had.
De schreeuw van een Russin die werd verkracht.
Hier moet het zijn, denk ik, maar
weet het niet meer zeker.
De tijd heeft alle sporen uitgewist.
Alleen het beeld wil maar niet wijken.
Hier moet het zijn, ik weet het bijna zeker.
Ik voel de pijn, ik heb mij niet vergist.

KASSEL 1982

Veertig jaar later in een
hemel waar toen de hel was.
Waar schoonheid eens
in honger stierf.
Waar ik bladeren van de bomen
plukte, ze droogde, fijnwreef
en rookte.
Kassel waar leven niet meer was dan straf.
Veertig jaar later als een vorst op een terras,
wachtend op de schotel die ik toen al
had bedacht, en ondertussen
nippend aan m'n whisky.

IN MEMORIAM VOOR HARM

Hier moet het zijn, hier heb ik je bezocht.
Je lag onder een gore paardendeken.
Je was bezweken aan een ziekte die geen ziekte was.
Je was gestorven aan de dromen
die ik altijd in je ogen las,
polders, koeien, paarden, je moeder, over wie je altijd
sprak. Hier heb ik je bezocht.
Na veertig jaar kom ik je weer bezoeken.
En weer trek ik die deken weg.
Weer sta ik machteloos de beulen te vervloeken.

KASSEL-BETTENHAUSEN

Hier was het plein waar we 's morgens aangetreden
stonden, vier aan vier.

We moesten wachten op het rode dier,
dat voor wij afmarcheerden
schuimbekkend zijn bevelen gaf.

Elke morgen klonk hier op
dit plein zijn staalgepende
laars in militaire pas met driftig hakgeklak.

Zag je zijn arm gestrekt de
lucht ingaan waarbij hij
brullend riep: Heil Hitler.

En ach, wat klonk al niet vermag,
ons antwoord was niet minder luid: Drei Liter.

FRIEDHOF

We hadden die middag geen bloemen meegenomen,
omdat we dachten dat ze er niet meer zouden zijn.

Maar ze waren er. Vijftig stenen met aan weerszijden
twintig namen.

Vreemde, haast onuitspreekbare namen, maar ook (en
Hollander kan het niet) Hannes Troost,

Leendert Schelling en Kees van Dijk.

Tweeduizend vrienden wachtend op

een trein die nooit zal komen,

tenzij het er een is die recht-

streeks naar de Hemel rijdt.

AUSLÄNDERWART

Een kolos van een kerel,

vurig rood haar op een

grote kop.

Handen als kolenschoppen een smoel als zijn Führer,
brutaal als zijn propagandist,

hard en meedogenloos als een kampbeul.

Door mij vijf en veertig jaar geleden vurig om zijn
dood gebeden.

Een gebed dat vijf jaar geleden, dus veertig jaar later te
laat werd verhoord.

Te laat werd verhoord dat hij rust in vrede.

GRUPPENFÜHRER BRÜCK

Mocht ik je soms weer tegenkomen. Waarbij ook jij mij weer herkennen zal. Heb maar geen angst, ik haat je nu alleen nog maar in dromen.

En met het ouder worden ook nog minder in getal.

En ach, de macht die je toen had, de wreedheid die eens uit je ogen straalde, misschien dat je daarvoor een boge prijs betaalde en ben je nu een mens met meer fatsoen.

Zo niet Herr Brück, dan kan ik slechts nog voor je bidden, en verder niets maar dan ook niets meer voor je doen.

LAGERFÜHRER

Lagerführer, een
kleine gifkikker met
een weggeschoten long.
Oorlogsinvalides dus, maar
nog altijd goed genoeg om
een slordige duizend
dwangarbeiders te commanderen
en te tiranniseren.

Zijn blik was koud en hard.

Maar het verbaasde mij het meest
dat deze ogen eens van een kind waren geweest.

HAL 51

Een jaar heb ik er gewerkt.

Dag in dag uit van zeven

tot zeven temidden van

kleine miezerige pseudo Hitlertjes,

groot van bek, klein van geest en los met de handen.

Niet beseffend dat ze aan hun eigen hoogmoed ten
onder zouden gaan.

Ruim veertig jaar later stond ik er weer.

Een grasvlakte tussen de nog bestaande bomen en de
rails, waarvan ik eens droomde dat ik over de bielzen
in een nacht naar Holland liep.

BIJ DE DOOD VAN GERHARD FIESELER

Zijn dood heeft mij in zoverre geschokt,
dat ik me afvraag
waarom hij nog meer dan veertig
jaar bleef leven, terwijl veel
van zijn dwangarbeiders zoveel
hebben geleden en al zo jong zijn dood gegaan.
Een vraag. Alweer een aan mijn leven toegevoegd.
Alweer een vraag waarop geen antwoord is.
Fieseler is dood en het geheim is met hem mee gegaan.
Of zou het dit soms kunnen zijn.
Is er leven na de dood.
Is hij dan soms de nieuwe dwangarbeider?
En ben ik dan wellicht zijn Baas?
En nog een vraag erbij.
Zal ik het beter doen, zal ik dan beter zijn dan hij?

O ja, als ze een snor hadden ter breedte van de
neusvleugel was het oppassen geblazen.
Ze waren nog fanatieker dan hun grote voorbeeld.
Ze schreeuwden net als de grote baas en in hun ogen lag
dezelfde lust tot doden.
Hadden ze ook maar vergif ingenomen.
Maar in plaats daarvan schoren ze hun snorretje af,
knipten
de vetkuif van het voorhoofd, begonnen ijverig Engels
te leren en prezen Churchill rechtstreeks de hemel in.

KASSEL, 22 OKTOBER 1943

De eerste dode die ik zag.
Een vrouw, het had m'n
moeder kunnen zijn,
zijdelings gestrekt tussen het puin
van wat haar huis moet zijn geweest.
Ze had een sleutel in haar hand.
Misschien had zij de deur nog afgesloten,
alsof de dood dan niet naar binnen kon.
Het lijkt nog maar zo kort geleden
dat hij met bruut geweld door het dak naar
binnen drong.

KASSEL, 22 OKTOBER 1943

De dood, vertel mij niets.
Ik zag hem in het groot.
Een kolossale dood,
de hoofden maaiend als de
boer het gras.
Vertel maar niets, ik zag
hem uit de wolken komen
alsof het gisteren was.

WALDAU

Hier op deze plaats moet het gebeurd zijn.
Hier moet hij gevallen zijn, de bom.
Hier hebben we ze eruit gehaald,
dertien doden als sate aan betonijzer gespietst.

Voor Darahan, een verre Russische vriend

Je liet mij het zakje aarde
zien dat je onder je strozak bewaarde.
Moederaarde waarvan je in de
onmenselijk korte nachten droomde.
Het zakje zwarte aarde dat brood voor
je was en je de kracht gaf drie jaar hel
te overleven.

Voor Maroeska, een Russisch meisje

Ik kan je niet anders beschrijven
dan hoe je was Maroeska.
Beslist niet mooi maar wel ontroerend lief.
We verstonden elkaar niet,
maar toch leek het
of wij broer en zuster waren,
toen jij je hand op mijn
doodzieke hoofd legde.

Je merkte dat ik de luizen in de kraag van je
jas zag en in je ongewassen haren.
Je lachte toen ik liet zien dat ik ze ook had.
Wij huilden van geluk
omdat we een moment niet
eenzaam waren.

KASSEL 1944

Hij werd in elkaar geslagen omdat hij van een
boerenwagen twee aardappels had gejat.
Hij was een Russische jongen en lag huilend op de
grond.
Een Russische jongen,
geschat gewicht niet meer dan tachtig pond.

BREITENAU

Het was een beetje vrede daar in Breitenau.
De cellen leeg, de zolder
van het godshuis opgeruimd.
Op de appelplaats bloeiden bloemen tussen stenen.
Toch stonden ze er weer ineengedoken,
wankel op de benen in de barre kou.
En als een dirigent de beul met de karwats.
Het was een beetje vrede daar in Breitenau.
Maar overal kon je de angst nog lezen.
In elke cel een kreet in steen gekrast.

(Breitenau, een voormalig klooster dat in de Tweede Wereldoorlog als
concentratiekamp diende. Voor onder anderen dwangarbeiders)

KASSEL 1984

Ze vertelden dat ze nooit
aan het front waren,
maar in een van de bezette landen
dienst hadden gedaan.
Alsof ze daarmee hun onschuld wilden bewijzen.
Toen ze hoorden dat ik Hollander was,
begonnen ze over het weer en de
mislukte oogst te spreken,
en lieten mij meer bier drinken dan goed voor mij
was.

NACHTPORTIER

Als ik 's morgens het hotel verliet
vroeg hij altijd: „Wim als je vanavond thuiskomt
drinken we samen dan nog wat?”

Toen ik hem op een nacht eens vroeg naar zijn
oorlogsverleden zei hij: Ja, Rudy was soldaat.

Zeven jaar Siberie na de val.

Maar ach, ik hoef jou niet te
verteilen dat we het er naar hebben gemaakt,
want dat weet je al.

Toen de chauffeur mij het kaartje overhandigde,
bitste hij: „Platz der deutschen einheit, umsteigen!”

Om kippevel van te
krijgen.

Veertig jaar later.

Net als toen.

KASSEL

In Kassel was je overgeleverd aan de Nazi's.

Je werd vernederd en bespot.

Ze beriepen zich op God alsof
alles wat zij deden Heilig was.

Kassel was een trefpunt van angst,
van honger en verdriet.

Kassel was de Documenta van onmenselijkheid,
meer niet.

HERDENKING

Vandaag zullen we weer koolsoep eten.
Weer luizen vangen in een smerig hemd.
Vandaag zullen we weer schweinhund heten.
Vandaag wordt alles weer opnieuw herkend.

Vandaag horen we weer sirene's loeien.
En weer opnieuw het huilen van de dood.
Vandaag zal af en toe de angst weer groeien.
Vanavond staat de Hemel weer op rood.

Vandaag staan wij bij onze vele vrienden.
Die deze hel niet hebben overleefd.
Vragen ons af waarvoor dit alles diende.
Het is daarna nooit vrede meer geweest.

Vandaag moesten wij deze bloemen geven.
Vandaag wordt alles weer verleden tijd.
Misschien is dood een ander woord voor leven.
Zijn jullie eerder nog dan wij bevrijd.

Straks gaan wij weer terug naar heden.
En hoe men 't wendt en keert of plooit.
Wij zullen veel moeten vergeven.
Vergeten echter doen we nooit.

En nog altijd peuteren wij eilende uit onze ziel.
Diep geworteld onrecht en verdriet dat in een 1
even niet is uit te roeien.
We blijven er tot onze dood
mee stoeien.
Ik denk heel vaak,
zelfs dan vergeten wij het niet.

O, ja, ik weet wel dat ze zullen
zeggen, dit is al lang voorbij.
Maar toch, al maakt de tijd de dingen oud en de
kontouren vaag,
naarmate we in jaren stijgen zullen de herinneringen
weer in dromen bij elkaar worden gezocht.
Zullen de beelden die schijnbaar zijn verbleekt weer
worden achterhaald en vorm aannemen,
zwart op wit, tot aan de jongste dag.
Begin en eind zullen elkaar voor even raken en leven
maken tot een ademtucht